

Quan l'excepció és la regla

La literatura catalana, molt prolífica en llibres de memòries, té encara grans llacunes en el terreny de la biografia. La nostra deu ser la cultura que menys atenció llibresca ha prestat als seus homes i a les seves dones «il·lustres» del passat o del present a causa, sens dubte, de factor estrictament polítics. Si durant els darrers decennis va ser possible escriure sobre la vida i miracles de Verdguer, Eugeni d'Ors o Màrius Torres, posem per cas, ningú no gosava honestament reconstruir sobre el paper les vides d'Andreu Nin, del Noi del Sucre o de Vidal i Barraquer perquè això hauria significat oferir-los amputats. Lentament, des de fa pocs anys, la situació millora i s'amplia el cens de personatges biografiats més enllà de l'article enciclopèdic (1). El Noi del Sucre, per exemple, ja té dues biografies (2).

I millora tant, podríem dir, que no sols reben la necessària atenció els homes i les dones importants (especialment els homes, és clar, perquè ningú no ha pensat encara a escriure la vida de Víctor Català), sinó que també comencen a merèixer els honors biogràfics persones desconegudes, vides sense fama. És el cas, per exemple, d'aquesta immensa biografia col·lectiva, «Els catalans als camps nazis», de Montserrat Rbig, que caldria reeditar de seguida en volum més a l'abast de butxaques normals, o d'aquell modest i magnífic llibre de Josep Sureda i Blanes on es recullen, amb

sintètica precisió, les vides i aventures de set «Mallorquins d'ahir» (3).

Artur Bladé i Desumvila, nat a la Ribera d'Ebre (Benissanet), periodista i biògraf, forma part d'aquest grup de persones interessades per les vides modestes o, almenys, per les vides dels qui no són famosos. Creu que aquestes vides poden ser excepcionals i així, precisament («La vida d'un català excepcional») intitula la seva biografia d'Antoni Terré, ciutadà de Móra d'Ebre, home de negocis motoritzats que arribà a controlar la indústria del taxi a Buenos Aires i morí el 1975 a l'edat de setanta nou anys (4).

Posar un títol com aquest és jugar fort: cal, aleshores, que el català en qüestió sigui realment excepcional o que ho sigui, si més no, el llibre que el descriu. Després de llegir-lo, cap de les dues coses no sembla evident: el títol peca d'una immodèstia summa, dictada per una amistat incondicional amb el biografiat, que encega el biògraf fins al punt de fer-li explicar (al costat d'episodis singulars) nimietats absolutes. Comparada amb les vides de Dolores Gener (que creia de petita que els comunistes eren la gent que netejava les comunes) o de Felip Bauçà, pilot i cartògraf, la vida d'Antoni Terré (i sense voler per part meua profanar cap memòria) no té cap tret que justifiqui l'adjectiu d'excepcional.

L'interès del llibre no rau, doncs, en allò que el seu títol promet, sinó en el fet de ser un capítol més d'aquest gran poema èpic que fou —amb paraules del mateix Bladé i Desumvila— l'exiliada dels catalans després de la derrota. Només des d'aquesta perspectiva mereix atenció el llibre i això significa que no cal anar més enllà de la plana 257, a partir de la qual se'n explica literalment la vida de milers d'avis del mapa català. Però cada classe social té els seus models humans, les seves devocions. El llibre de Bladé ens il·lustra perfectament sobre quins són aquests models per a la petita burgesia catalana. Si, seguint l'exemple d'Artur Bladé, un membre de l'alta burgesia i un membre del proletariat escriuissin la vida del seu català excepcional, Catalunya faria una immensa aportació a les ciències socials i a l'estudi de les ideologies.

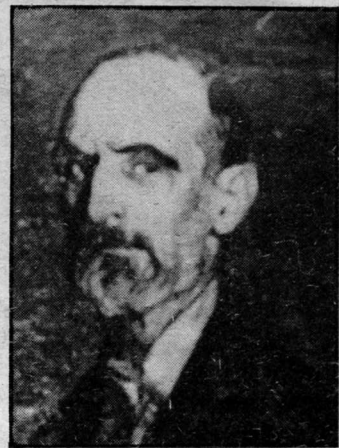
JAUME MELENDRES

(1) Algun dia caldrà analitzar detingudament el contingut de les enciclopèdies i diccionaris enciclopèdics publicats a Catalunya durant la postguerra i la seva funció ideològica.

(2) La de Manuel Cruells (Ariel, 1974) i la de Josep M. Huertas (Laia, 1974).

(3) Editorial Moll. Palma de Mallorca, 1974.

(4) Editorial Pòrtic. Barcelona, 1978. Col. «Nàrtex». Amb una carta-pròleg de Josep M. Poblet.

Cambó i Salvador Seguí, catalans excepcionals.

Superar llegendes patriòtiques

Els orígens històrics de Catalunya

Al nostre país no s'ha explicat als minyons història de Catalunya, se'ls han explicat llegendes de Catalunya. Hem conegut el nostre passat com un seguit de gestes heroïques, de batalles guanyades, d'unitat patriòtica, de paradisos de justícia, de comtes i de reis salvadors de bàrbars de l'altra banda de la Mediterrània. El franquisme, proscribint la Història de Catalunya de l'ensenyament y reduint-lo a cercles molt reduïts, gairebé clandestins, va afavorir aquesta tendència.

En la mesura que historiadors científics han arribat a la docència i que els seus deixebles han pogut manejar mètodes d'investigació despallats de frivoltats patriòtiques, les aportacions rigoroses a la nostra història comencen a tenir un gruix important.

De moment, els joves historiadors s'havien dedicat preferentment al segle XIX i XX, i molt poc s'havia fet sobre la Catalunya medieval i moderna. Per això, les recents aportacions de Josep Maria Salrach (1) sobre la Catalunya dels segles VIII al XII marquen una fita molt important.

Antagonismes de classe

«Sovint —escriu a la Introducció d'un dels seus llibres— s'ha mitificat la història d'aquests segles i s'ha parlat de l'heroicitat de Guifré el Pelós, d'un sentiment nacional com a motor de la independència dels combats catalans, etc. La nostra posició historiogràfica no es pas aquesta. A nosaltres, tot i reconeixent els mèrits o els esforços polítics i militars dels comtes de la primera hora, ens sembla més meritòria o, si es vol, més heroica la tasca gegantina de centenars de famílies pageses anòni-

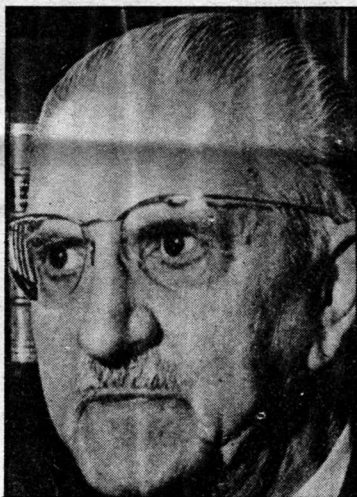
mes que els segles IX i X conqueriren i guanyaren la terra catalana, moltes vegades no pas als serrans sinó als erms i la malesa.»

«Ens referirem —diu Salrach en un altre punt— al procés d'integració dels diversos comtats catalans entorn del Casal de Barcelona, però no amagarem que, mentre es feia la unitat política de Catalunya, s'aprofundia fins a l'abisme la divisió de la societat catalana en nobles o governants i ignobles o treballadors —de la terra especialment— com a conseqüència del procés de feudalització operat al llarg del segle XI. Els antagonismes de classe i els conflictes socials són propis de tota comunitat humana i és en aquest marc comunitari on, fins avui, grups dominants i grups dominats han dirimit llurs diferències. Catalunya no fou ni és pas una excepció.»

Cito aquests llargs paràgrafs, perquè si bé era ja corrent, per fortuna, trobar idees similars en llibres d'història contemporània, no ho era gens trobar-ho en boca d'un medievalista.

Superar les dificultats documentals

Els llibres de Salrach, ultra el seu rigor científic i el seu aprofundiment en els temes fins a l'esgotament de totes les fonts, tenen la virtut —excepcional en els historiadors catalans i molt més en els medievalistes— d'estar ben escrits, o dit d'una altra manera, d'estar escrits pensant en un lector popular i no només en les amistats erudites. La seva aportació historiogràfica s'extén no solament a la documentació «oficial» de les corts comtals i reials, sinó que no oblidava les fonts narratives i dels que podrien anomenar «literatura popular» i crítica.

Ramon d'Abadal, revisat.

Especialment interessant és l'aportació sobre els monjos colonitzadors, l'empenta repobladora i la desmitificació del personatge de Guifré el Pelós. L'origen de la llegenda és dissecat amb una minuciositat que no deixa resquici possible al dubte, dintre les dificultats documentals sobre aquell període. La crítica a les opinions de Ramon d'Abadal, respectuosa però decidida, constitueix una aportació fonamental a la nostra historiografia.

Libres per a mestres, per a alumnes i per a les hores del lleure de qualsevol ciutadà de Catalunya, les dues obres recents de Salrach omplen un buit fins ara tapat només a mitges. La seva edició en llibres de butxaca no podia haver trobat una forma més afortunada.

J. FABRE

(1) Salrach, Josep M. El procés de formació nacional de Catalunya (segles VIII-IX). 1/ El domini carolingi. 2/ L'establiment de la dinastia nacional. Edicions 62. Llibres a l'abast 136-137.

Salrach, Josep M. i Aventin Mercé. Els orígens històrics. Editorial Dopesa. Col·lecció Conèixer Catalunya, 1.

Entre l'impressionisme i el mite

La literatura del viatge

Es evident que a la literatura catalana moderna, els llibres de viatges es podrien dir que gairebé no compten. Quan se'n fa referència, cal recórrer, indefectiblement, al cas específic de Josep Pla. I tot seguit a les caminades de Josep M.ª Espinàs per la geografia local, darrerament oblidades. L'escriptor català sol viatjar poc i quan ho fa —no sé per què— es guarda les impressions rebudes. En aquest sentir Baltasar Porcel constitueix l'excepció que confirma la regla. «La idea del viatge —escriu— fins i tot la seva obsessió, ha estat una de les que amb més persistència m'han acompanyat.» Ho corrobora una reüllada a la seva bibliografia: «Viatge literari a Mallorca» (1967), «Arran de mar (Viatges i Fantasies)» (1967), «Viatge a les Balears Menors» (1968), a més de la presència predominant del viatge a la seva obra narrativa, i ara aquest títol recent: «Camins i Ombres» (Ed. Selecta 1977).

L'obra emplaça formalment uns límits geogràfics precisos: del Llobregat a l'Alguer. O sigui, el Principat, seguint les terres que voregen el curs del Llobregat; el País Valencià «històric»: Gandia, Peníscola, Monòver; el Rosselló, Andorra, les Illes, i, finalment, l'Alguer. Però en aquest cas els trajectes «físics» gaudeixen d'una importància més aviat relativa. El punt d'interès més rellevant rau en el fet que engloben pràcticament espais de la totalitat dels Països Catalans. Un cop establert aquest fonament cal preguntar-se, si es vol entendre la gènesi del llibre, les línies trèmules del seu planteig, de quina manera entén Porcel la funció de l'errabúndia. Ell mateix respon la qüestió en el text d'introducció: «La densitat d'un viatge només podrà amidar-se superficialment pels quilòmetres. El que compta és la interiorització.»

Ben cert. D'aquí ve que Porcel viatgi armat amb la paleta colorista i l'estil del més estricte impressionisme. Els paisatges, les terres, les viles, el magma humà que hi pullula, els descriu a base de pinzellades de colors torrats, sovint a penes insinuades. Un detall que l'atrau, un moviment fugisser que li distreu momentàniament la mirada, la presència d'un gos escuat i vagabund, una sargantana esmunyedissa... Les pinzellades i el pigment gruïnós de Van Gogh davant les terres esclatants del sud de França, o potser d'un Matisse d'ulls enlluernats per les visions fulgents de Colliure. L'esperit de Porcel viatger és un receptacle obert de bat a bat que s'embafa de visions i percepcions, les assembla, i després les aboca empastifades amb la pastositat dels seus propis colors calidoscòpics, que a còpia de configurar traços aparentment inconnexos arriben a conformar una totalitat harmònica. Un quadre de proporcions coherents, acabades.

Hi ha, però, una altra dimensió cabdal en els llibres de viatges de Porcel: la presència magnificada del mite. No és pas casual que el volum «Arran de Mar» porti com a subtítol «Viatges i Fantasies», de la mateixa manera que aquest d'ara s'intitula «Camins i Ombres». Porcel, tan superficialment pragmàtic en alguns moments, portà bastida una obra literària dins la qual el mite hi té un paper destacadíssim, determinant de la creació. D'altra banda és ben lògic que un escriptor que es llença a recórrer els vells camins d'un país vessant d'història que és el seu, posi en estat d'alerta els mecanismes de la memòria culta i dins el niu de la seva subjectivitat es produeixi un aiguabarreig d'efectes engrescadors, indiscutiblement resoluts.

ROBERT SALADRIGAS